

KRATKA OSNOVNOŠKOLSKA GRAMATIKA

(pripremio: Mate Milas)

Ime i prezime učenika:

5. razred

VRSTE RIJEČI

(RIJEČ je glas ili skup glasova koji ima neko značenje.)

Postoji deset vrsta riječi – pet promjenjivih vrsta i pet nepromjenjivih. Promjenjive su vrste riječi **imenice, glagoli, pridjevi, zamjenice i brojevi**; a nepromjenjive su **prilozi, prijedlozi, usklici, veznici i čestice**.

NEPROMJENJIVE VRSTE RIJEČI

Veznici su riječi koje povezuju riječi ili rečenice.

Primjeri: *i, pa, te, ni, niti, a, ali, nego, no, već, ili, jer, dok, kad, čim, ako...*

Doći ću. Ne znam kad. > Doći ću, ali ne znam kad. Trčim. Slušam glazbu. > Trčim i slušam glazbu.

Usklici su riječi koje kazuju neke osjećaje, služe za doziv ili oponašaju zvukove iz prirode.

Primjeri: *Au! Joj! Hej! Ej! Pljus! Tres! Vau-vau!...*

Čestice su riječi koje služe:

- za preoblikovanje rečenice u niječnu, upitnu, potvrdnu rečenicu, npr. *ne, da, li, zar (Da, doći ću. Ne mogu doći. Hoćeš li doći.)*
- za pojačavanje značenja neke riječi, npr. *baš, čak, već, još...*
(*On je baš dobar. Ona je već došla. On još nije došao. Čak i ja to znam.*)

Prijedlozi su riječi koje kazuju odnose među bićima, stvarima ili pojavama.

U rečenici su ispred imenice ili zamjenice.

Primjeri: *Loptica je **na** stolu. Loptica je **ispod** stola. Loptica je **pokraj** njega. Loptica leti **iznad** stola. Loptica udara **o** stol. Loptica je **u** ladici. Loptica se odbila **od** stola...*

Prijedloge je najlakše prepoznati po tome što su posve ovisni o dopuni. Promotrite gore navedene primjere – teško bi rečenica završila nakon prijedloga, bila bi nepotpuna.

Prijedlog „traži“ kao dopunu imenicu ili zamjenicu.

Prilozi su riječi koje kazuju neke okolnosti vršenja glagolske radnje, npr. mjesto, vrijeme ili način, a prepoznamo ih po pitanjima (ako je odgovor na ta pitanja jedna riječ, onda je to prilog):

- **mjesni prilozi** odgovaraju na pitanja: **Gdje? Kamo? Kuda? Odakle? Dokle?**, npr. *ovdje, ondje, tu, tamo, negdje...*

- **vremenski prilozi** odgovaraju na pitanja: **Kada? Otkad? Dokad?**, npr. *danas, sutra, sada, nikada, onda, tada...*

- **načinski prilozi** odgovaraju na pitanje: **Kako?**, npr. *ovako, onako, tako, svakako, nikako...*

Nekad se spominju i količinski prilozi. Odgovaraju na pitanje **Koliko?**, npr. *puno, malo, mnogo, više...*

PROMJENJIVE VRSTE RIJEČI

Kod promjenjivih riječi mogu se mijenjati glasovi na kraju riječi, npr. školaa, u školuu, sa školom, školee. Taj dio koji se mijenja zovemo **nastavak**, a dio riječi koji se ne mijenja zovemo **osnova**.

Imenice su riječi koje imenuju bića, stvari ili pojave.

Dijele se na: **OPĆE** – ime za sve pripadnike neke vrste: *čovjek, zec, kuća, škola, grad, otok...*

VLASTITE – ime za jednog određenog pripadnika neke vrste: *Ivan, Mars, Zagreb, Hvar...*

ROD IMENICE

Imenice mogu biti u ženskom, muškom ili srednjem rodu. Rod najlakše prepoznamo tako da imenicu dodamo uz riječi *ova, ovaj, ovo*: OVA *knjiga* (ženski rod), OVAJ *stol* (muški rod), OVO *selo* (srednji rod).

BROJ IMENICE

Imenice mogu biti u jednini ili množini (*knjiga - knjige, stol - stolovi, selo - sela...*).

PADEŽ IMENICE

Pri povezivanju s drugim riječima, imenice se mijenjaju po padežima. Promjena riječi po padežima zove se **sklonidba** ili **deklinacija**.

Naziv padeža i padežna pitanja:	jednina:	množina:
NOMINATIV - TKO ili ŠTO (postoji)?	slon	slonovi
GENITIV - KOGA ili ČEGA (se bojim)?	slona	slonova
DATIV - KOMU ili ČEMU (dajem)?	slonu	slonovima
AKUZATIV - KOGA ili ŠTO (vidim)?	slona	slonove
VOKATIV - Oj! Ej! (obraćanje ili dozivanje)	slone	slonovi
LOKATIV - O KOME ili ČEMU (govorim)? (prijedlozi uz LOKATIV: <i>na, o, po, pri, prema, u</i>)	(o) slonu	(o) slonovima
INSTRUMENTAL - (S) KIM ili ČIME (se družim / se ponosim)?	(sa) slonom	(sa) slonovima

Pridjevi su riječi koje kazuju osobine bića, stvari i pojava.

Tri su vrste pridjeva, a prepoznamo ih po pitanjima:

OPISNI (kakvo je što?), npr. *žut, zelen, dobar, pristojan...*

POSVOJNI (čije je što?), npr. *Markov, Anin, bratov, školski...*

GRADIVNI pridjevi (pitanje: od čega je što?), npr. *drven, staklen, plastični...*

Pridjevi se mijenjaju po padežima, rodu, broju i stupnju. U svemu se prilagođavaju imenici uz koju stoje pa prema imenici prepoznamo gramatičke osobine pridjeva.

Na primjer: *Skrio se iza **plave zgrade**...*

[*ova zgrada* (ž.r.); *iza koga/čega?* (genitiv); *jedna je zgrada, tj. imenica je u jednini* – sve to vrijedi i za pridjev: on je u ženskome rodu, u genitivu i u jednini].

Neki se pridjevi mogu mijenjati i po stupnjevima: *jak – jači – najjači*.

Prvi stupanj zove se **POZITIV**, drugi **KOMPARATIV**, a treći **SUPERLATIV**.

Ta se promjena naziva **stupnjevanje** ili **komparacija**. U njoj se zapravo dva ili više predmeta, bića uspoređuju po nekoj osobini.

POZITIV	KOMPARATIV	SUPERLATIV
sladak	sladi	najsladi
dobar	bolji	najbolji
miran	mirniji	najmirniji

Glagoli

su riječi koje kazuju radnju, stanje ili zbivanje.

Osnovni, neodređeni glagolski oblik zove se **INFINITIV**.

U rječnicima su glagoli zapisani u infinitivu. On uvijek završava na **-ti** ili **-ći**. Npr. *pisati, učiti, raditi, doći, peći, reći, ući...*

Glagoli se mogu mijenjati po licima ili osobama (npr. **ja radim, ti radiš, on/ona radi, mi radimo, vi radite, oni/one rade**), a ta se promjena zove **SPREZANJE** ili **KONJUGACIJA**.

Glagoli se također mijenjaju po vremenima, možemo izreći prošlost, sadašnjost i budućnost.

Za prošlost se koristi latinski naziv **perfekt**, za sadašnjost **prezent**, a za budućnost **futur**.

Primjer: glagol „spavati“

		glagolska vremena		
		PERFEKT	PREZENT	FUTUR
1. lice jd.	ja	sam spavao	spavam	ću spavati
2. lice jd.	ti	si spavao	spavaš	ćeš spavati
3. lice jd.	on/ona/ono	je spavao	spava	će spavati
1. lice mn.	mi	smo spavali	spavamo	ćemo spavati
2. lice mn.	vi	ste spavali	spavate	ćete spavati
3. lice mn.	oni/one/ona	su spavali	spavaju	će spavati

OD ČEGA SE TVORE?

PREZENT – od osnove i nastavaka.

PERFEKT – od skraćenog prezenta pomoćnog glagola „biti“ (jesam, jesi...) i glagolskog pridjeva radnog

FUTUR – od skraćenog prezenta pomoćnog glagola „htjeti“ (hoću, hoćeš...) i infinitiva

GLAGOLSKI PRIDJEV RADNI [tvori se (pijevnim) nastavcima: -o, -la, -lo, -li, -le, -la]:

	muški rod:	ženski rod:	srednji rod:
jednina:	<i>gledao</i>	<i>gledala</i>	<i>gledalo</i>
množina:	<i>gledali</i>	<i>gledale</i>	<i>gledala</i>

6. razred

Zamjenice su riječi koje zamjenjuju druge riječi (imenice, pridjeve i brojeve). Postoji sedam vrsta zamjenica:

OSOBNNE	POSVOJNE	POVRATNA	POVRATNO-POSVOJNA	POKAZNE	UPITNE I ODNOSNE	NEODREĐENE (tvore se od upitnih ili odnosnih, osim zamjenice <i>svz</i>)
ja	moj	sebe	svoj	ovaj	tko	netko (tko), nitko, itko, svatko, tko god, tkogod, bilo tko, ma tko, makar tko
ti	tvoj	(se)		ovakav	što	nešto (što), ništa, išta, svašta, što god, štogod, bilo što, ma što, makar što, koješta
on (ona, ono)	njegov (njezin, njen)			taj	koji	neki (koji), nikoji, ikoji, svaki, koji god, bilo koji, ma koji, makar koji
mi	naš			takav	čiji	nečiji (čiji), ničiji, ičiji, svačiji, čiji god, bilo čiji, ma čiji
vi	vaš			tolik	kakav	nekakav (kakav), nikakav, ikakav, svakakav, kakav god, bilo kakav, ma kakav, makar kakav, kojekakav
oni (one, ona)	njihov			onaj, onakav, onolik	kolik	nekolik, koliki god, bilo kolik, ma kolik, makar kolik sve

O pojedinim vrstama zamjenica puno govore njihovi nazivi:

- osobne** zamjenjuju osobe: *Ona puno uči.*
- posvojne** kazuju pripadanje: *Ovo je moja bilježnica.*
- povratna** se rabi kad se radnja vraća na vršitelja: *Ivo se počesljao. Najviše je uzeo sebi.*
- povratno-posvojna** se rabe kad nešto pripada vršitelju radnje: *Pero čuva svoje stvari.*
- pokazne** pokazuju na nešto blizu govorniku: *Ovaj pas je brz.;* blizu sugovornika: *Taj pas je brz.;* dalje od njih: *Onaj pas je brz.*
- upitne** se koriste u upitnim rečenicama: *Tko je to učinio?*
- odnosne** postaju veznici pa uspostavljaju odnos među dvjema surečenicama: *Ne znam tko je to učinio.*
- neodređene** upućuju na nešto neodređeno, nepoznato: *Mislim da je netko pred vratima.*

Brojevi

su riječi koje kazuju koliko čega ima (to su **glavni brojevi**: *jedan, dva, tri...*) ili koje je što po redu (to su **redni brojevi**: *prvi, drugi, treći...*).

PROMJENA BROJEVA

Redni se brojevi svi mogu mijenjati po padežima, a od glavnih se mijenja uglavnom samo broj *jedan*.

Brojevi *dva/dvije, tri i četiri* mogu se mijenjati po padežima, ali to se rijetko čini:

N/A	G	D/L/I
dva	dvaju	dvama
dvije	dviju	dvjema
tri	triju	trima
četiri	četiriju	četirima

Npr. ...*nakon ova dva/tri/četiri pregleda...*

...*nakon ovih dvaju/triju/četiriju pregleda...*

...*moje mišljenje o ta dva/tri/četiri igrača...*

...*mišljenje o tim dvama/trima/četirima igračima...*

Brojevine imenice *dvoje, troje, četvero, petero...* upotrebljavaju se kad su osobe muškog i ženskog spola u skupini.

Glagoli – proširivanje znanja

GLAGOLI PO VIDU mogu biti **svršeni** ili **nesvršeni**.

Nesvršeni glagoli izriču dulju, trajnu radnju, a svršeni glagoli izriču već dovršenu ili kratku, trenutnu radnju.

U sljedećim primjerima **vidskih parnjaka** pokušaj procijeniti koji kazuje dulju radnju, a koji kratku ili već dovršenu: *ući – ulaziti, baciti – bacati, dodavati – dodati, pogledati – gledati, pisati – napisati, prepričati – prepričavati, viknuti – vikati, spremati – spremi, otvoriti – otvarati...*

GLAGOLI PO PREDMETU RADNJE mogu biti **prijelazni, neprijelazni** ili **povratni**.

PRIJELAZNIMA se može dodati predmet radnje (riječ u akuzativu), npr. *gledati (film), čitati (knjigu), pisati (pismo)...*

NEPRIJELAZNIMA se ne može dodati riječ u akuzativu na koji radnja prelazi, npr. *sjediti, hodati, ležati, letjeti, ući...*

POVRATNI glagoli imaju u rečenici uza se povratnu zamjenicu *sebe (se)*, npr. *smijati se, bojati se, češljati se...*

Glagolima možemo kazati neko **vrijeme**, ali i **način** vršenja radnje: zapovijed, molba, želja i slično.

Primjer: glagol **gledati** (nesvršeni) i glagol **pogledati** (svršeni – za aorist i gl. prilog prošli)

	PREZENT	PERFEKT	IMPERFEKT	ADORIST	PLUSKVAMPERFEKT
ja	gledam	gledao sam	gledah	pogledah / dođoh	bio sam gledao / bijah (bje) gledao
ti	gledaš	gledao si	gledaše	pogleda ø / dođe	bio si gledao / bijaše (bješe) gledao
on	gleda	gledao je	gledaše	pogleda ø / dođe	bio je gledao / bijaše (bješe) gledao
mi	gledamo	gledali smo	gledasmo	pogledasmo / dođosmo	bili smo gledali / bijasmo (bjesmo) gledali
vi	gledate	gledali ste	gledaste	pogledaste / dođaste	bili ste gledali / bijaste (bjestete) gledali
oni	gledaju	gledali su	gledahu	pogledaše / dođoše	bili su gledali / bijahu (bjehu) gledali

	FUTUR I.	FUTUR II.	IMPERATIV	KONDITIONAL I.	KONDITIONAL II.
ja	gledat ću	budem gledao	---	gledao bih	bio bih gledao
ti	gledat ćeš	budeš gledao	gledaj	gledao bi	bio bi gledao
on	gledat će	bude gledao	neka gleda	gledao bi	bio bi gledao
mi	gledat ćemo	budemo gledali	gledajmo	gledali bismo	bili bismo gledali
vi	gledat ćete	budete gledali	gledajte	gledali biste	bili biste gledali
oni	gledat će	budu gledali	neka gledaju	gledali bi	bili bi gledali

Može se vidjeti da se neki glagolski oblici sastoje od više riječi, a neki od jedne riječi. Kod onih s više riječi upotrijebljen je pomoćni glagol *biti* ili *htjeti* te glavni glagol. Oblike s više riječi nazivamo **složeni glagolski oblici**, a oblike od jedne riječi **jednostavni glagolski oblici**.

Glagoli mogu imati i sljedeće glagolske oblike:

GLAGOLSKI PRIDJEV RADNI ILI AKTIVNI	gledao, gledala, gledalo, gledali, gledale, gledala
GLEGOLSKI PRIDJEV TRPNI ILI PASIVNI	gledan, gledana, gledano, gledani, gledane, gledana
GLAGOLSKI PRILOG SADAŠNJI	gledajući
GLAGOLSKI PRILOG PROŠLI	pogledavši

Glagolski pridjev radni ili aktivni tvori se (pjevnim) nastavcima: *-o, -la, -lo, -li, -le, -la*. To su nastavci za razlikovanje muškog, ženskog i srednjeg roda te za jedninu i množinu.

	muški rod:	ženski rod:	srednji rod:
jednina:	<i>gledao</i>	<i>gledala</i>	<i>gledalo</i>
množina:	<i>gledali</i>	<i>gledale</i>	<i>gledala</i>

Glagolski pridjev trpni ili pasivni zapravo je pravi pridjev koji je nastao izravno od glagola. On zato odgovara na pitanje: *Kakav?* Npr. *pospremiti > pospremljen, razbiti > razbijen, ostaviti > ostavljen, pomaknuti > pomaknut...*

	muški rod:	ženski rod:	srednji rod:
jednina:	<i>otvoren</i>	<i>otvorena</i>	<i>otvoreno</i>
množina:	<i>otvoreni</i>	<i>otvorene</i>	<i>otvorena</i>

Glagolski prilog prošli tvori se samo od svršenih glagola.

Tvori se nastavcima **-vši, -avši**, npr. *pomaknu(ti) + vši > pomaknuvši, baci(ti) + vši > bacivši, doći + avši > došavši...* (kod glagola na *-ći* osnovu treba potražiti u perfektu).

Glagolski prilog sadašnji tvori se samo od nesvršenih glagola.

Tvori se tako da se 3. licu množine prezenta doda nastavak **-ći**. Npr. *hodaju + ċi > hodajući, nose + ċi > noseći, bacaju + ċi > bacajući...*

Od glagola mogu nastati i prave imenice, koje imaju rod, broj i padež:

GLAGOLSKA IMENICE	gledanje, spavanje, mišljenje, promatranje...
-------------------	---

JA	<i>bijah</i>
TI	<i>bijaše</i>
ON	<i>bijaše</i>
MI	<i>bijasmo</i>
VI	<i>bijaste</i>
ONI	<i>bijahu</i>

Poneka objašnjenja za tvorbu glagolskih vremena:

Imperfekt se tvori samo od nesvršenih glagola. Za tvorbu imperfekta najbolje je zapamtiti glagol *biti* u imperfektu (pogledaj tablicu).

(svakako ga morate učiti za tvorbu pluskvamperfekta). U njemu su sadržani svi mogući nastavci za imperfekt (podebljani su najčešći nastavci).

-oh	-h
-e	-
-e	-
-osmo	-smo
-osmo	-ste
-oše	-še

Aorist se tvori samo od svršenih glagola. Za tvorbu aorista trebamo znati dvije vrste nastavaka (pogledaj tablicu).

Trebamo pokušati oblikovati prvu osobu/lice jednine pa vidjeti završava li na *-oh*. Ako završava na *-oh*, idu prvi nastavci; ako ne završava na *-oh* (nego na *-ah, -eh, -ih, -uh*), idu drugi nastavci. Primjer: od glagola *doći* prvo lice je ***dođoh***. Onda ide ovako: ***dođoh, dođe, dođe, dođosmo, dođoste, dođoše***. Od glagola *vidjeti* prvo lice je ***vidjeh***. Onda ide ovako: ***vidjeh, vidje, vidje, vidjesmo, vidjeste, vidješe***.

Futur II. u književnome jeziku postoji samo u zavisno složenim rečenicama, npr. *Ako budete išli u Zadar, posjetite crkvu sv. Donata. Kad budeš pisao molbu, pazi na pravopis.*

7. razred

JEDNOSTAVNE REČENICE

(rečenice s jednim predikatom)

Dijelovi rečenice – članovi rečeničnoga ustrojstva

Osnovni su rečenični članovi:

SUBJEKT – PREDIKAT – OBJEKT – PRILOŽNE OZNAKE.

Dodatci imenicama nazivaju se:

ATRIBUT i APOZICIJA.

Rečenični članovi

GDJE? KAMO? KUDA?
ODAKLE? DOKLE?
(POM)

KADA? OTKAD? DOKAD?
(POV)

KAKO?
(PON)

ZAŠTO? RADI ČEGA?
(POU) (PON)

KOLIKO?
(POK)

PREDIKAT
(glagol)

TKO? ŠTO? (S)

KOGA? ČEGA? (NO)

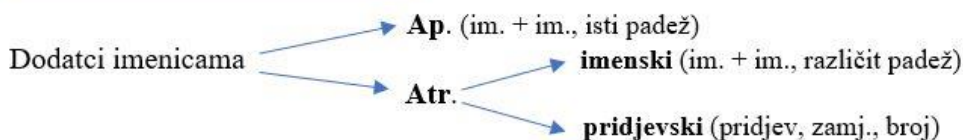
KOMU? ČEMU? (NO)

KOGA? ŠTO? (IO)

prijedlog + **KOGA/ŠTO? (NO)**

O KOMU? ČEMU? (NO)

(S) KIM? ČIME? (NO)

PREDIKAT je jezgra, glavni dio rečenice, njemu se dodaju ostaju članovi.

Postoje dvije vrste predikata: **glagolski i imenski predikat.**

GLAGOLSKI PREDIKAT izriče rečeničnu radnju.

Lako ga je prepoznati – treba samo pronaći glagol u rečenici, npr. *Marko **spava**. Ivo **uči** cijeli dan. Danas **ćemo ići** u kazalište. Iva **je bila** s mamom u kupnji. Brod **je uplovio** u luku.* itd.

Dakle, predikat može imati više glagolskih riječi kojima zajedno izričemo jedno vrijeme ili jedan način. Zato su pomoćni glagoli (*biti, htjeti*) dijelovi jednog predikata.

Postoje i neki glagoli koji su po smislu nepotpuni pa ih dopuni infinitiv. Oni zajedno čine jednu glagolsku cjelinu, tj. jedan predikat, npr. *Ivo voli igrati nogomet. Za sutra trebamo učiti povijest. Želim početi učiti voziti bicikl.*

IMENSKI PREDIKAT uz pomoć glagola *biti* opisuje vršitelja radnje ili glavnu rečeničnu temu, tj. subjekt, govori nešto o njemu.

Npr. *Pero je košarkaš. Pero je dobar. Ivo je bio dobar nogometaš. Mia će biti učiteljica. Knjiga je izvrsna. Mobitel nije nov. itd.*

Dakle, sastoji se nepotpunog glagola *biti* u nekom vremenu i imenskih riječi koje ga dopunjuju. (Imenske riječi su one koje se mogu, kao imenice, mijenjati po padežima.)

Drugi ključni rečenični član, bez kojeg predikat uglavnom ne može postojati, jest subjekt.

SUBJEKT je vršitelj glagolske radnje, glavna rečenična tema. Uvijek je u nominativu. Prepoznamo ga pitanjima: **TKO/ŠTO** vrši radnju? **TKO/ŠTO** je tema predikata? (Pronađi ga u gornjim primjerima.)

Ostali su rečenični članovi:

OBJEKT je predmet radnje. Postoje dvije vrste objekta: **izravni objekt** i **neizravni objekt**.

IZRAVNI OBJEKT jest takav predmet radnje na koji ona izravno prelazi. Uvijek je akuzativu (KOGA/ŠTO?) bez prijedloga.

Npr. *Uzeo sam knjigu. Pišem pismo. Vidim Ivanu. Čitam knjigu. Donio sam loptu.* itd.

NEIZRAVNI OBJEKT jest takav predmet radnje na koji ona neizravno prelazi. Odgovara na pitanja za genitiv, dativ, lokativ i instrumental ili akuzativ s prijedlogom. Npr. *Bojim se mraka. Pišem poruku sestri. Pričamo o nogometu. Došao sam tramvajem. Vjerujem u tu priču.*

Ako je pred objektom prijedlog, takav je objekt neizravni, npr. *Razgovaramo o Marku. Zaljubljen je u Martu.*

PRILOŽNE OZNAKE kazuju okolnosti vršenja glagolske radnje: mjesto radnje, vrijeme radnje, način, količinu, uzrok, namjeru itd. Većina njih odgovara na ista pitanja kao i prilozi, no sada se odgovor na ta pitanja može sastojati od više riječi. Razlikujemo:

- PRILOŽNE OZNAKE MJESTA (pitanja: **Gdje? Kamo? Kuda? Odakle? Dokle?**)
- PRILOŽNE OZNAKE VREMENA (pitanja: **Kad? Otkad? Dokad?**)
- PRILOŽNE OZNAKE NAČINA (pitanje: **Kako?**)
- PRILOŽNE OZNAKE UZROKA (pitanje: **Zašto?**).
- PRILOŽNE OZNAKE NAMJERE (pitanje: **S kojom namjerom? Radi čega?**)
- PRILOŽNE OZNAKE KOLIČINE (pitanje: **Koliko?**)

Ivo se igra ispred škole. Sutra u deset sati budi na igralištu. Dobro sam. Nisam igrao zbog ozljede. Štrajkaju radi boljih plaća. Kupio sam puno poriluka. itd.

Promotri prvu rečenicu u primjeru: ona odgovara i na pitanje za priložnu oznaku: *Gdje?*, ali i na pitanje za padež: *Ispred koga/čega?* pa bi to mogao biti i neizravni objekt.

U slučaju takvih dviju mogućnosti, prednost ima pitanje za priložnu oznaku. Dakle, to je priložna oznaka mjesta.

ATRIBUT je dodatak imenici ili zamjenici koji ju pobliže opisuje. Razlikujemo PRIDJEVSKI i IMENIČKI atribut.

PRIDJEVSKI atribut može biti pridjev, zamjenica ili broj, npr. *zeleni šešir, prvi rođendan, moja škola...*

IMENIČKI je atribut imenica u različitu padežu od imenice kojoj je dodana, npr. *škola plesa, trgovina povrćem, profesorica matematike...* Imenički atribut također može imati svoje pridjevske attribute: *škola modernog plesa, trgovina mješovitom robom...*

APOZICIJA je imenica dodana imenici, a obje su u istome padežu, npr. *ribar Šime, profesorica Bilić, dječak Petar...*

Ako je imenici dodano više atributa, oni čine ATRIBUTNI SKUP, npr. *naš izvrsni učitelj matematike.*

Ako je apoziciji dodan koji atribut, oni zajedno čine APOZICIJSKI SKUP, npr. *naš učitelj Marko.*

VRSTE JEDNOSTAVNIH REČENICA

Jednostavne rečenice mogu biti **neproširene** (imaju samo subjekt i predikat ili samo predikat: *Pas se igra.*)

ili **proširene** (uz subjekt i predikat imaju i neke dodatke: objekt, priložnu oznaku, atribut ili apoziciju: *Mali pas se igra na livadi.*).

Ovisno o rečeničnim dijelovima razlikujemo:

- **rečenice s neizrečenim subjektom** - tada se iz predikata može vidjeti koja je osobna zamjenica subjekt, npr. *Hodam ulicom. (ja), Vidio je psa. (on), Doći ćemo oko deset sati. (mi)...*

- **besubjektne rečenice** - uopće se ne može prepoznati tko/što je subjekt, npr. *Grmjelo je., Kišilo je., Priča se o tome.*

- **neoglagoljene rečenice** - nije izrečen glagol, tj. predikat, npr. *Mrtva tišina, na moru mjesečina.*

- **rečenice s više istovrsnih dijelova** - u njima može biti više subjekata, objekata ili priložnih oznaka, npr. *Marta, Iva i Pero plešu.; Volim gledati serije, sport i filmove.; Skrili su se pod stol, u ormar, pod krevet i iza kauča.*

GLASOVI

Glas je najmanji dio riječi, nema značenje, ali ima razlikovnu ulogu, tj. po njemu se razlikuju riječi, npr. *nož – nov*.

ABECEDA: *a, b, c, č, ć, d, dž, đ, e, f, g, h, i, dvoglasnik ie, j, k, l, lj, m, n, nj, o, p, r, slogotvorno r, s, š, t, u, v, z, ž*.

Dvoglasnik ie postoji samo u onim riječima u kojima se u književnome jeziku piše *ije* i izgovara dvoglas *ie* ili glasovi *je*, a ikavci bi tu izgovorili glas *i*, ekavci *e*, npr. *bijel* [*biel/bjel, bil, bel*], *cvijet* [*cviet/cvjet, cvit, cvet*], *lijep, svijet...*

Slogotvorno r nalazi se u onim riječima gdje je *r* nositelj sloga, npr. *Hr-vo-je, Hr-va-tska, krv, prst...*

Po ulozi u slogu razlikujemo **SAMOGLASNIKE** (**a, e, i, o, u, dvoglasnik ie, slogotvorno r**) i **SUGLASNIKE** (ostali glasovi). Samoglasnici su nositelji sloga, tj. izgovora, a suglasnici se u izgovoru „sljubljuju“ sa samoglasnicima.

GLASOVNE PROMJENE

SIBILARIZACIJA: **k, g, h** ispred **i** prelaze u **č, z, s**, npr. *junak – junaci, majka – majci, ruka – ruci...*

Zove se sibilarizacija jer nastaju sibilanti (piskavci, piskutavi glasovi): *č, z, s*.

PALATALIZACIJA: **k, g, h, c, z** ispred **e, i** ili **nepostojanog a** prelaze u **č, ž, š**, npr. *junak – junače, vrag – vraže, noga – nožica, junak – junačina, mrak – mračan, sunce – sunčan, zec – zeče, vitez – viteže...*

Zove se palatalizacija jer nastaju palatali *č, ž, š*.

nepčanci ili palatali	(u izgovoru jezikom dotičemo nepce)	j, nj, lj, đ, dž, ž, š, č, ć
------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------

JOTACIJA: nepčani glas (nepalatal) stapa se s glasom **j** u nepčani glas (palatal), npr. *cvijet + je > cvijeće, nos(iti) + jen > nošen, glad + ju > glađu, drag + ji > draži...* (Nazvana je po grčkome nazivu za slovo **j**: jota.)

NEPOSTOJANO a: glas **a** koji se javlja između dvaju suglasnika u nekim oblicima iste riječi, a u nekim oblicima ga nema, npr. *vjetar – vjetra, konac – konca...*

NEPOSTOJANO e: glas **e** koji se javlja između dvaju suglasnika u nekim oblicima iste riječi, a u nekim oblicima ga nema; postoji samo u kajkavskim riječima, npr. *Čakovec – Čakovca, Remetinec – Remetinca...*

SLOG I NAGLASCİ

Slog je najmanja izgovorna jedinica. Primjeri: *u-či-te-lji-ca, ru-ka, Hr-va-tska, pr-sten, de-mo-kra-ci-ja, noć...*

U svakome slogu mora biti jedan samoglasnik jer je on izgovorni nositelj sloga. U većini je riječi jedan slog naglašen. Takve riječi zovu se **naglasnice**. U standardnom jeziku postoje četiri naglaske:

kratkosilazni: ˘
kuća, istina, rat...

dugosilazni: ˆ
most, noć, pamtiti...

kratkouzlazni: `
noga, potok, ljepota...

dugouzlazni: '
ruka, prilog, prodavati...

Lûka - lúka

gòre - gòre

(suprotno do dolje)

(množina od gora)

Samoglasnici koji nisu naglašeni traju kao kratki naglasci.

U nekim riječima postoje dugi nenaglašeni samoglasnici, oni su redovito iza naglašenoga sloga. Oni se obilježavaju tzv. **zanaglasnom dužinom**, npr. u genitivu množine: *koga?/čega? puno... žénā, sélā, mudrácā...*

Postoje riječi koje u rečenici nemaju svoga naglaske. Zovemo ih **nenaglasnice**. One se izgovaraju s riječima koje su desno od njih (**prednaglasnice**) ili s riječima koje su lijevo od njih (**zanaglasnice**). Na primjer:

Prednaglasnice: *u školi, na poslu, iza kuće, po stanu, o tome, ne poznajem, ne znam...*

Zanaglasnice: *vidio sam ga, došao je, gledat ću, doći ćemo, donio ti je...*

8. razred

SLOŽENE REČENICE

(rečenice s više predikata)

Složene rečenice mogu biti JEDNOSTRUKO SLOŽENE (imaju dva predikata) ili VIŠESTRUKO SLOŽENE (imaju tri ili više predikata). Rečenice unutar složene rečenice nazivaju se SUREČENICE.

VRSTE SLOŽENIH REČENICA: NEZAVISNO SLOŽENE REČENICE i ZAVISNO SLOŽENE REČENICE

NEZAVISNO SLOŽENE REČENICE

VEZNICI:	VRSTA:	PISANJE ZAREZA
i, pa, te, ni, niti	SASTAVNA	NE
ili	RASTAVNA	NE
a, ali, nego, no, već	SUPROTNA	DA
samo, samo što, jedino, jedino što, tek, tek što, osim što	ISKLUČNA	DA
dakle, zato, stoga	ZAKLJUČNA	DA
NE POSTOJI VEZNIK MEĐU SUREČENICAMA, SAMO JE ZAREZ	REČENIČNI NIZ	DA

- nastaju **nizanjem** ili **povezivanjem** jednostavnih rečenica.

Nizanjem surečenica bez uporabe veznika nastaje **REČENIČNI NIZ**. Surečenice se odjeljuju zarezom. Npr. *Ušao sam u razred, sjeo za svoj stol, pripremio stvari za sat.*

Povezivanjem (naravno: veznicima) nastaju *sastavne, suprotne, rastavne, isključne i zaključne* rečenice. Navest ćemo njihove veznike, napomenu o pisanju zareza i primjere:

- **SASTAVNE** - **i, pa, te, ni, niti** (ne piše se zarez)

Trčao sam i slušao glazbu. Spremio sam stvari pa otišao spavati. Niti ću doći niti ću igrati.

- **SUPROTNE** - **a, ali, nego, no, već** (piše se zarez)

Učio sam, ali nisam dobro riješio ispit. Nisam stvari unio unutra, nego sam ih ostavio ispred ulaza.

- **RASTAVNE** - **ili** (ne piše se zarez)

Večeras ću učiti ili ću gledati utakmicu.

- **ISKLUČNE** - **samo, samo što, jedino, jedino što, tek, tek što, osim što** (piše se zarez)

Svi su bili pristojni, jedino je Ivan cijelo vrijeme brbljao. Bilo je potpuno tiho, tek se čuo cvrkut ptica.

- **ZAKLJUČNE** - **dakle, zato, stoga** (piše se zarez)

On je uvijek miran i pristojan, dakle treba ga pohvaliti. Nismo pobijedili, stoga moramo mijenjati način igre.

Iznimno se piše zarez i prije sastavnih ili rastavnih veznika onda kad je baš istaknuta stanka ili ju mi želimo istaknuti, npr. *8. a razred ići će u Pariz, ili se njihov razrednik samo šalio. Dugo sam razmišljao, prevrtao se, pa ipak nekako zaspao.*

Ispred veznika *nego* ne pišemo zarez onda kad je u prvoj surečenici neki komparativ ili komparativni izraz: *Bolje nam je ovako nego da smo išli automobilom. Ovo je sad puno ljepše nego što je bilo prije.*

ZAVISNO SLOŽENE REČENICE nastaju *uvrštanjem*.

Promotri: Pisao sam... (*koga/što?*) > Pisao sam *pismo*. To je izravni objekt. Mi možemo na mjesto objekta **uvrstiti** cijelu surečenicu: Pisao sam... (*koga/što?*) > Pisao sam *što mi je palo na pamet*. Zato se kaže da zavisno složene rečenice nastaju uvrštanjem.

One mogu biti uvrštene i na mjesta ostalih rečeničnih članova pa razlikujemo: predikatne, subjektne, objektne itd.

Kod zavisno složenih rečenica ključno je raspoznati dvije surečenice, tj. mjesto gdje jedan predikat „prepušta“ riječi drugome: **Nazvali su ga / čim su došli u Split**. Nakon toga treba prepoznati koja je surečenica zavisna.

Više je načina za prepoznavanje zavisne surečenice

- ona sama djeluje nepotpuno, nedovršeno (čim su došli Split)
- nju možemo cijelu zamijeniti nekom praznom riječi, glavnu ne možemo (Nazvali su ga **TADA**.)
- zavisna surečenica gotovo uvijek počinje veznikom (**čim...**)
- ona cijela odgovara na neko od pitanja za rečenične dijelove
(pitanje se postavlja iz glavne surečenice: **Kad su ga nazvali?** odgovor: **Čim su došli u Split**.)

Kad prepoznaš zavisnu i glavnu surečenicu, onda ponovo pročitaj glavnu i iz nje postaviš pitanje na koje odgovara zavisna. Sljedeće vrste zavisnih surečenica prepoznaju se po pitanjima (zavisne surečenice su podcrtane):

VREMENSKE (Kada? Otkada? Dokada?) *Kad ga sretnješ, pozdravi ga. Sve se promijenilo otkad si došao.*

Pitanje iz glavne: **Otkad se sve promijenilo?** Odgovor je zavisna: **Otkad si otišao.**

NAČINSKE (Kako?) *Svirajte onako kako smo vježbali. Pero danas pjeva kao da mu je kost u grlu.*

MJESNE (Gdje? Kamo? Kuda? Odakle, Dokle?) *Ovdje gdje stojimo, gradit će se crkva. Gdje on prođe, tu trava ne raste. Pričekajte me ondje gdje smo izašli s broda.*

UZROČNE (Zašto?) *Neću doći jer me nisi zvao. Budući da sam pozvan, ići ću na zabavu. Ne mogu ići zato što imam nastavu klavira.*

NAMJERNE (Namjerna surečenica kazuje svjesnu namjeru koja proizlazi iz radnje glavne surečenice. Pitanje za zavisnu surečenicu: **S kojom namjerom?**) *Požurio sam se da bih stigao na vrijeme. Primaknuo se vatri da može ispeći kukuruz. Potrčao je ne bi li nas sustigao.*

POGODBENE

Primjeri: *Ako budeš dobar, kupit ću ti čokoladu. Budeš li dobar, kupit ću ti čokoladu. Kad bi bio dobar, kupio bih ti čokoladu. Da si bio dobar, dobio bi čokoladu.*

U njima se postavlja neki uvjet, pogodba za izvršenje radnje u glavnoj surečenici. Pitanje za zavisnu: **Pod kojim uvjetom?** Najčešći je veznik *ako*, a ostali su veznici *li, kad, da*. (Mnogi učenici ih prepoznaju tako što te rečenice u engleskome jeziku počinju veznikom *if*.)

OBJEKTNE (Što?) *Rekao sam mu da prestane brbljati. Odlučili smo da ćemo ići u kino.*

SUBJEKTNE (Tko?) *Tko rano rani, dvije sreće grabi. Onaj koji ne bi htio ići, treba se odmah javiti.*

Sljedeće dvije vrste ne mogu se prepoznati po pitanjima, nego treba uočiti njihovu posebnu strukturu:

ATRIBUTNE (dodane imenici) *To je čokolada koju obožavam. Gledao sam film koji si mi preporučio.*

Kod atributnih treba uočiti da je cijela surečenica dodana kao objašnjenje nekoj imenici, da je dodana uz imenicu. Najčešći je veznik „**koji**“, ali mogu biti i drugi: *To je ona djevojka što sam je spominjao. Donijeli smo odluku da ne idemo. Dobila sam sat kakav ima moja mama. Upoznala sam dečka čija me mama učila.*

PREDIKATNE (dopuna glagolu **biti**) *Škola je ono što volim. Ja sam koji jesam.*

Predikatne surečenice dopunjuju značenjski nepotpun glagol *biti*. Prisjetite se da se imenski predikat sastoji od nepotpunoga glagola *biti* i dopune: *Škola je lijepa. Ja sam sretan*. Predikatne surečenice zapravo stoje na mjestu dopune (imenske riječi), a glagol *biti* dio je glavne surečenice.

PISANJE ZAREZA U ZAVISNO SLOŽENIM REČENICAMA

Zarez se piše kad je zavisno složena rečenica u **inverziji**, tj. kada ide prije zavisna surečenica, a nakon nje glavna: *Kad dođeš, javi se. Ako dođeš na vrijeme, ići ćeš s nama. Ako je poredak glavna pa zavisna, zarez se ne piše: Javi se kad dođeš. Ići ćeš s nama ako dođeš na vrijeme. Iznimno se može pisati zarez i kad je poredak glavna pa zavisna ako želimo istaknuti stanku, npr. Možeš i ti doći s njima, ako baš želiš. Zavisna se surečenica može i umetnuti u glavnu te se tada mora odvojiti dvama zarezima: Svi smo, kada je ona ušla, odmah zašutjeli.*

Evo većine veznika zavisno složenih rečenica:

VREMENSKI

kad, dok, čim, kad god, otkad, otkad god, nakon što, samo što, dok god, dokle god, pošto, tek što, prije nego što, prije negoli što, otkako, dokle

UZROČNI

zato što, budući da, kako (god), zbog toga što, zato jer, jer

MJESNI

(ovdje) gdje, gdje god, (ovuda) kuda, (onamo) kamo, otkud, odakle (god), dokle (god)

NAČINSKI

kao da, tako da, kao što, (onako) kako, koliko (god)

SUBJEKTNI, OBJEKTNI

tko, što, koji, čiji, kakav, da, neka

ATRIBUTNI

koji, kakav, što, čiji...

NAMJERNI

zato da, da bi, ne bi li

POGODBENI

ako, li, kad, da

Nekad se učilo:

[Nekad se u podjeli imenica (uz opće i vlastite) navode i **ZBIRNE IMENICE**: *cvijeće, lišće, granje, grožđe, trnje*... One su gramatički u jednini, a pokazuju mnoštvo.

Promotri sljedeće rečenice: *To je cvijet. To je cvijeće. To su cvjetovi.* Možeš vidjeti da se s drugim riječima u rečenici zbirna imenica slaže kao da je u jednini, no po smislu kazuje množinu.

Postoji i „obrnut“ slučaj: neke su imenice gramatički u množini, a pokazuju jedan predmet: *saonice, škare, grablje*... (nazivamo ih latinskim izrazom **pluralia tantum**, u prijevodu: „samo množina“).]

Neki pridjevi mogu imati **određeni i neodređeni oblik**: *mirni/miran, žuti/žut, hrabri/hrabar, stari/star*...

Neodređeni oblik pridjeva najčešće se koristi u nominativu, ali samo onda kad se nalazi odmah iza pomoćnog glagola *biti*, npr. *Cvijet je žut. Ormar je star.* Kad nema glagola *biti*, češće ćemo upotrijebiti određeni oblik: *žuti cvijet, stari ormar*...

Neodređeni oblik pridjeva u ostalim padežima rijedak je u našem govoru, ali ima ga dosta u knjigama, npr. *U žutu cvijetu skrio se cvrčak, bratić stara skakavca.* Nastavci neodređenoga oblika pridjeva isti su kao i u imenica (vidi podebljana slova). U tim se padežima u svakodnevnome govoru uglavnom koristimo duljim nastavcima određenog oblika pridjeva: *U žutom cvijetu skrio se cvrčak, bratić starog skakavca.*